

TÁBORI LÁSZLÓ

MEGVILÁGOSODÁS KRÚDY GYULA MŰVEIBEN

Hová tűnt Krúdy Gyula csodálatos világa? Többen feltették már a kérdést: mit szólna ma az író, ha végigsétálna, mondjuk kedves Józsefvárosra utcáin? Ott, ahol valamikor kisvendéglők fehér abroszos asztalainál tisztességesen öltözött férfiak, józsefvárosi polgárok egy pohár bor mellett csendesen beszélgettek, a kávéházak hatalmas ablakai mögött szivarozva, pipázva újságot olvastak?

Hol vannak már azok a kisvendéglők? Az egyik legutolsó, a Gólya étterem a Práter utca és a Bródy János utca sarkán még egészen az 1990-es évek közepéig tartotta magát. Még kerthelyisége is volt, ahol K. L. barátommal, nagy Krúdy rajongóval és szakértővel néhány éve tűrhetően megebédeltünk. Kávéházak sincsenek már, a helyükön mackóruhás, tornacipős emberek hamburgert esznek és kólát isznak. És melyik újságot olvasná el Krúdy Gyula?... Az emberek néhány éve végképpen fölthagyni látszanak a cipőpucolással. Az országot el kell hagyni nyugati irányba ahhoz, hogy rájöjjünk arra: a férfinadrágnak éle is van, amelyet régebben gyakorta vasaltak, nálunk ma már alig. Az elhanyagolt külső, melynek legszembevetőbb jele a cipőpucolás elmaradása, a belső világ elsivatagosodását tükrözi.

De nem erről akarok beszélni, hiszen az Olvasót a megvilágosodás érdekli. Mielőtt elmondanám, hol találja meg Krúdy műveiben, látni kell, hogy műveinek varázsa ma nem utolsósorban abban van, hogy – amint azt Márai Sándor zseniálisan megfogalmazza „Szindbád hazamegy” c. művében – az a bizonyos Magyarország, amelyért olyan sokan éltek és meghaltak, melyet úgy lehetne kifejezni, hogy „Krúdy világa” már csak a *lelkekben* van meg. A Krúdy-művekben található idill az, ami a megvilágosodáshoz vezető út első lépcsője ennek az írónak a regényeiben és novelláiban.

„A cukrásznál üldögélünk, és a gyermekek temérdek süteményt megettek. Egy szőke lány a kassza mellett oly elmerengve állott, mint a várva várt levél. A téren bőségesen havazott, és az emberek, mint karácsonyfáról való mézesbábok mendegéltek tova. A szívem duruzsolva vert, mint egy boldog kályha. Gondoltam, örökké így volna jó ülni...” (Szilveszter fiam)

Krúdy hősei, akára taoista mesékben, zen-buddhista történetekben – úgy mondhatnánk – „örökké élnek”, halhatatlanságuk az elvesztett és mai világunból tökléletesen hiányzó idillt és derűt hordozza és jeleníti meg számunkra.

„– Mit akarna még holnap?

– Örülni, hogy élek. Hogy kincsek vannak a lelkemben, szerelmek, holtig erő érzelmek, zengő hangok, méla emlékek. El akarok még egyszer járni a házak előtt, melyekben boldog voltam. Végignézni az utakat, amelyeket ifjan, örömmel bejártam. Bekukucskálni az ablakokon, amelyek mögött ünnepeimet töltöttem. Inni az ifjú pohárból és megmosakodni a patak vizében.” (Boldog élet titka)

Krúdy hősei, mindenek előtt Szindbád, ebben az időben derűben és idillben élnek. Előfordul, hogy egyszerre csak megértének valamit és mintha egy zen koánt olvastak volna, ez az élmény nevetésben nyilvánul meg:

„Szindbád térdig erő hóban ballagott a direktorral a város felé. Szürkés, acélfényű este volt. A Poprád aluszékonyan suttogott a híd alatt a léknél, és a pohos torony komolyan állott a havas háztetők fölött. Szindbád egyszerre megállott, és hosszan, édesdeden felkacagott. (Szindbád a hajós, Első utazás)

Van aztán novella, ahol valaminek a felismerése, tehát az ún. „megvilágosodás” inkább hasonlít már egy vallási élményhez, mert hatalmába keríti az egész embert, akit ez az élmény teljesen átalakít, megváltoztat:

„Orgonás mámorosan csókolta a gyermek ajkát. Ifjúsága most érhetővé vált előtte e percben. S elmúlt életét jajgatva sajnálta, hogy szinte üvöltött a szíve a fájdalomtól. Elégtételt érzett üres, elkótyavetélt életéért. Nem töltötte az éveket hiába semmittevés-

sel. A sors tartozott neki a nagy lutriszámmal. A sírban nyugodtan heverészheth, többet próbált, mint a szomszédos halottak.” (A gyertya egy tiszta házban)

Krúdy „Asszonyságok díja” című kisregénye valószínűleg a világirodalom egyik legnagyobb alkotása, csodálatos nyelve szinte már a vallásos szövegek, vagy akár a hinduizmusban, buddhizmusban használatos tömör szerkezetű „szutrák” szintjén lebeg. Ha nem magyar nyelven írták volna, mindenféle díjat megkap a szerzője és palotában hal meg, nem óbudai szobácskában, ahol még a villanyt is kikapcsolták, mert a bérlő nem tudta kifizetni a számlákat. Magyar író és magyar úr élete és halála volt a Krúdyé. Az „Asszonyságok díja” a legcsodálatosabb érzés és erő, a szeretet megfogalmazására képes, ez az, ami az embert képes kiemelni a sorsából, divatos szóval a „karmá”-jából.

„Az a csodálatos, titokzatos, égi származású anyai szeretet fogta körül, amelyet csak a nők érezhetnek, mintegy, kárpótlásul minden szenvedéseikért”. (Asszonyságok díja)

A regényben az anya nagy kínok között megszüli ugyan a kislányát és megcsókolhatja gyermekét, de meghal, ám halála előtt ez a végső megvilágosodás a jutalma.

Krúdy üzenete olvasóinak szinte őskeresztényi üzenet:

„Rajta emberek; éljétek a jóság, a haszonnélküliség perceit. Igyekeztek magatokat megnyugtatni, valamint másoknak némi boldogságot szerezni.

Sokáig álltam ekkor is a bástya fokán, kiterjesztettem, majd összefontam karomat, a szívem megtelt csodálatos csenddel, bölcsebbnek éreztem magam, mint egy rabbinus, és mélyen sajnáltam a fuvarost, aki céltalanul utazik az alatt kanyargó országúton”. (Elaltatott kastély)

Krúdy annak a káprázatnak a nagymestere, melyet életnek nevezünk. A magyar olvasónak fontosabb, mint a világirodalom nagy alakjai, mert a mi múltunkról, országunkról, életünkéről szól. Olykor írásain keresztül is megadatik a megvilágosodás ritka, kegyelmi állapota. (1998)